

KRONIK 12. august 2018

DEBATINDLÆG

Skrevet af

Lars Andersen

Direktør

Opvækst i fattigdom sætter markante spor i voksenlivet

Hvis man har oplevet fattigdom i barndommen, har man lavere lønninger og en dårligere tilknytning til arbejdsmarkedet som voksen.

Kontakt

Direktør

Lars Andersen

📞 40 25 18 34

✉️ la@ae.dk

Kommunikationschef

Jesper Kirkbak

📞 50 73 71 34

✉️ jk@ae.dk

ARBEJDERBEVÆGELSENS ERHVERVSRÅD

Danmark er et af verdens rigeste samfund. Et samfund, hvor den sociale mobilitet er høj og et samfund, hvor der historisk ikke har været lang afstand mellem rig og fattig. Det er positivt og noget, som vi skal holde fast i. Vi har desværre set tendenser de sidste år, som trækker den modsatte vej.

Uligheden er steget, indkomsterne bliver mere skævt fordelt, og børnefattigdommen er steget markant. Politisk skubber man på denne udvikling ved med den ene hånd at give flere skattefradrag til de mest velhavende og lavere arveskat til gavn for børnene i de rigeste familier. Med den anden hånd sparer man på uddannelse og indfører et kontanthjælpsloft, der rammer de mindst privilegerede børn. Det er et problem, hvis vi gerne vil et samfund, som er kendetegnet ved, at børn fra Lolland har de samme reelle muligheder som børn fra Klampenborg.

Debatten om fattigdom bliver ofte en debat baseret på anekdoter. Det kan også være svært at få greb om, hvad det konkret vil sige at være økonomisk fattig i Danmark. VIVE (tidligere SFI) har tidligere kortlagt afsavn blandt fattige sammenlignet med personer, som ikke er fattige. Konsekvenserne er til at forstå: Næsten 80 pct. af de økonomisk fattige oplever afsavn som f.eks. at undlade at gå til tandlægen pga. økonomi, gå i slidt tøj eller afstå fra at købe medicin.

Tæt på halvdelen af alle fattige i Danmark oplever et eller flere basale afsavn i deres hverdag. De mest udbredte basale afsavn blandt de fattige er, at man ikke tager offentlig transport, at man undlader at spise tre måltider om dagen og undlader at købe lægeordineret medicin.

Det er ikke kun de voksne, som fattigdom rammer hårdt. For børnene i de fattige familier er der ligeledes mange flere afsavn i hverdagen, og de trives generelt dårligere, end deres klassekammerater gør. Men ikke kun i dag har fattigdom konsekvenser for børnene.

Mere og mere forskning viser, at en opvækst i fattigdom har konsekvenser ind i voksenlivet. Senest er der publiceret et nyt forskningsstudie af Rune V. Lesner fra Aarhus Universitet. Den nye forskning viser, at vokser man op i en fattig familie, vil det betyde en dårligere tilknytning til arbejdsmarkedet, en kortere uddannelse, lavere løn og et dårligere job som voksen. De voksnes økonomi i en familie har altså ikke bare betydning for barnets trivsel i dag, men har ligeledes stor betydning for børnenes fremtidsudsigter.

Forklaringen på disse resultater er, at en opvækst i fattigdom har stor betydning for opbygning af færdigheder og netværk for barnet og har betydning for, hvilke beslutninger barnet tager.

Forskningsstudiet er banebrydende, da der ikke kun er tale om sammenhænge mellem en opvækst i fattigdom og den forhøjede risiko for sociale problemer eller udfordringer som voksen. I studiet er der

benyttet detaljerede danske registerdata til at belyse konsekvenserne af fattigdom for børn senere i livet.

Konkret er der set på opvæksten i fattigdom blandt søskende og på en række baggrundsfaktorer. Dermed er variationen i en opvækst i fattigdom inden for familien benyttet. Det betyder, at der eksempelvis er målt på søskende, hvor den ene har oplevet fattigdom i opvæksten, og den anden ikke har. Det er muligt, hvis eksempelvis storebror er flyttet hjemmefra, og lillebror stadig bor hjemme, da familien bliver fattige. Det interessante ved denne metode er, at det påviser, at det er fattigdom, der er udslagsgivende og ikke en række andre faktorer.

På den måde kan der med stor sikkerhed fastslås en årsagssammenhæng mellem at opleve fattigdom som barn og konsekvenserne, det har for den enkelte som voksen. Studiet er dermed noget af det første danske forskning, som påviser en direkte årsagssammenhæng mellem en opvækst i fattigdom, og hvordan man klarer sig som voksen.

Og studiet er kedelig læsning for børnenes fremtidsudsigter. Hvis man har oplevet fattigdom i barndommen, har man lavere lønninger og en dårligere tilknytning til arbejdsmarkedet som voksen. Personer med en opvækst i fattigdom får oftere dårligere job som voksne. Både i form af arbejde i brancher med dårligere lønninger og i form af lavere placeringer i jobhierarkiet. En opvækst i fattigdom reducerer også længden af den uddannelse, man gennemfører. Udover at undersøge effekten på arbejdsmarkedet af en opvækst i fattigdom, så ser studiet også på effekten på sandsynligheden for at blive gift, være samboende og få børn. Resultatet er, at en opvækst i fattigdom reducerer sandsynligheden for at blive gift, være samboende og at have fået børn i 30-årsalderen.

En del af forklaringen på de negative konsekvenser af en opvækst i fattigdom kommer fra uddannelses- og karrierevalg. De børn, der har oplevet fattigdom i opvæksten, træder typisk tidligere ind på arbejdsmarkedet og vælger en kortere uddannelse, hvis de overhovedet får nogen uddannelse.

I den nye forskning isoleres konsekvensen af fattigdom. Dermed kan man med stor sikkerhed sige, at det er familiens lave indkomst, der har langvarige konsekvenser for børnene. Det banebrydende ved den nye forskning er altså, at selve det at vokse op i fattigdom isoleres som en årsagsforklaring på, at man klarer sig dårligere som voksen.

I det nye forskningsstudie finder man, at det særligt er fattigdom i de sidste år af barndommen, der har store konsekvenser. I disse afgørende år vil bare ét ekstra år i fattigdom betyde, at lønnen som voksen vil blive mere end 12 pct. mindre, end sammenlignelige børn, der ikke har oplevet fattigdom. Derudover vil en opvækst i fattigdom slå ekstra hårdt, hvis forældrene ikke har nogen uddannelse. Vokser man op i en

familie, hvor forældrene står uden uddannelse, og familien er fattig vil konsekvenserne altså ramme ekstra hårdt for barnet.

Selvom der findes store konsekvenser helt ind i voksenlivet af en opvækst i fattigdom, så er de fundne effekter sandsynligvis et underkantsskøn. Det skyldes først og fremmest, at studiet er opbygget, så det er den marginale effekt af et ekstra år i fattigdom, der måles på. Flere sammenhængende år i fattigdom må forventes at have en endnu større negativ effekt for det enkelte barn. Hvis man kunne måle de reelle effekter mere præcist, vil de sandsynligvis være endnu større end det, som man kan finde i det nye forskningsstudie.

Den nye forskning er den første danske undersøgelse, der får isoleret effekten af en opvækst i fattigdom som årsagsforklaring på, at man klarer sig dårligere som voksen. Det er dog ikke det eneste resultat, der peger i den retning.

SFI har tidligere vist, at en opvækst i fattigdom hænger sammen med risikoen for at få sociale problemer som voksen. I SFI's rapport "Børn i lavindkomstfamilier" konkluderes det, at har man oplevet fattigdom i opvæksten, er der større sandsynlighed for at komme på førtidspension, opleve ledighed og at stå uden uddannelse end for børn, der aldrig har oplevet fattigdom i opvæksten. Resultater, der peger i samme retning.

Udover de danske resultater, så findes der også en række internationale forskningsstudier, der har undersøgt konsekvenserne af en opvækst i fattigdom.

Her kan et norsk studie fremhæves, der har påvist, at for forældre med lav indkomst, der betyder et løft i indkomsten, at deres børn klarer sig bedre i skolen. Følger man børnene længere frem, så finder man i det norske studie også, at børnene gennemfører længere uddannelser, hvis forældrene med lav indkomst har fået et indkomstløft, mens børnene boede hjemme. Også her dokumenteres der altså langsigtede effekter for børnene af størrelsen af indkomsten for familien. Tilsvarende effekter har man ligeledes fundet i et amerikansk studie.

Konklusionen på disse studier er altså helt klar: Indkomstniveauet betyder noget for, hvordan børnene klarer sig som voksne. En opvækst i fattigdom har langvarige negative effekter. Løfter man indkomsten for de familier, som har de laveste indkomster, så har det langvarige positive effekter for børnene.

Man kan altså med større og større sikkerhed fastslå, at fattigdom i barndommen ikke kun er problematisk i barndommen, men også helt ind i voksenlivet. Det bør give stof til eftertanke især på

Christiansborg. Regeringen og Dansk Folkeparti indførte for et par år tilbage et kontanthjælpsloft. Med kendskab til førnævnte studier er det helt uforståeligt at gennemtvinge et kontanthjælpsloft, der målrettet reducerer indkomsten for enlige forsørgere på kontanthjælp. Loftet over kontanthjælp er simpelthen designet til at ramme personer med børn. Det bidrager til en stor stigning i børnefattigdommen, og dét får langvarige konsekvenser.

AE har for nylig dokumenteret, at kontanthjælpsloftet har været med til at øge børnefattigdommen markant. I 2016, hvor kontanthjælpsloftet var indført i bare tre måneder, steg antallet af børn under fattigdomsgrænsen med 10.000 børn. Det er en rekordhøj stigning i børnefattigdommen på bare et enkelt år. Nu nærmer vi os 50.000 børn, der er under fattigdomsgrænsen i Danmark. Vi forventer, at børnefattigdommen vil vise sig at være endnu højere, efterhånden som det bliver muligt at måle på effekterne af kontanthjælpsloftet i 2017 og 2018. Det vil få konsekvenser langt ud i fremtiden for de børn, der vokser op i fattigdom.

Et afgørende argument, da man indførte kontanthjælpsloftet, var, at der skulle være en større gevinst ved at arbejde, og at kontanthjælpsloftet ville give et større arbejdsudbud. Derfor har Beskæftigelsesministeriet lavet et større analysearbejde for at måle beskæftigelseseffekterne af kontanthjælpsloftet. Konkret kan man dokumentere en effekt på beskæftigelsen af kontanthjælpsloftet på 200 personer. En minimal effekt sammenlignet med stigningen på 10.000 flere børn, som er røget under fattigdomsgrænsen, alene i 2016.

Ud fra den rent økonomiske betragtning kan man altså stille spørgsmålstegn ved, om eksempelvis et kontanthjælpsloft rent faktisk er en god forretning, hvis man også inddrager de negative langsigtede konsekvenser af loftet. Selvom der er en positiv økonomisk effekt i form af sparede overførsler og en (minimal) beskæftigelseseffekt, så kan de negative langsigtseffekter overtrumfe dette. Belejligt nok vælger man at ignorere dette, når der regnes på kontanthjælpsloftet fra Finansministeriets og Beskæftigelsesministeriets side. Dermed kommer man i sådanne beregninger altid frem til, at en reduktion i overførslerne er en ren overskudsforretning for staten: Man medtager de sparede indkomstoverførsler og den antagede positive effekt på arbejdsudbuddet, men undlader helt at se på de eventuelle negative effekter, der også kan opstå. Det skaber en skævhed i resultaterne.

Efterhånden som der kommer en bedre dokumentation af, at der rent faktisk er negative effekter af eksempelvis børnefattigdom, bør man revidere de regnemodeller, der bruges. Det er den eneste måde, vi kan få et fuldt og helt dækkende billede af de økonomiske konsekvenser, som den førte politik har.

Ser man konsekvent kun på de sparede overførsler og krydser fingre for et højere arbejdsudbud, får man et ufuldstændigt beslutningsgrundlag, der helt konsekvent er skævvredet til fordel for lavere overførsler, flere skattelettelser og ringere offentlig service. I regnemaskinen fremstår den førte politik med eksempelvis kontanthjælpsloftet som en ren overskudsforretning, selvom de virkelige konsekvenser for børn i fattigdom kan komme til at overskygge besparelserne længere ud i fremtiden. Børn, der er røget under fattigdomsgrænsen som konsekvens af kontanthjælpsloftet kan se frem til lavere indkomst, dårligere tilknytning til arbejdsmarkedet og en kortere uddannelse i deres voksne liv. En konsekvens, som kaster skygger over den førte politik i dag. Det vil helt selvfølgelig ramme børnene, men som samfund og stat går vi ligeledes glip af fremtidige indtægter. Det kan ingen have glæde af.

Helt grundlæggende bør vi dog stille spørgsmålstejn ved, om kontanthjælpsloftet og stigningen i børnefattigdommen skal vurderes ud fra, om det rent økonomisk kan "betale sig" her og nu. Udover de isolerede økonomiske konsekvenser både på kort og lang sigt medfører en opvækst i fattigdom en række konsekvenser for barnet, som ikke nødvendigvis kan måles i kroner og øre, men som bør tages med i betragtningen, når man skal se på konsekvensen af kontanthjælpsloftet.

Vi er allerede i dag ved at skabe marginaliserede i fremtiden. Kontanthjælpsloftet har en næsten umålelig effekt på beskæftigelsen, og det har øget børnefattigdommen markant. Flere internationale studier, og nu også detaljeret dansk forskning viser, at de langsigtede konsekvenser af bare et ekstra år i fattigdom som barn har betydning for fremtidig indkomst, tilknytning til arbejdsmarkedet, uddannelsesvalg og job.

Vores velfærdssamfund har igennem årtier været orienteret mod at afværge børnefattigdom. Børnefamilier kan få forskellige tillæg og sociale ydelser, som fattige uden børn ikke har ret til. Med kontanthjælpsloftet er regeringen i gang med fjerne denne beskyttelse af børnene. Det skal ændres, så børn ikke sendes ud i fattigdom.

Fattigdom og i særdeleshed børnefattigdom er noget, vi som samfund bør stå op imod. Det skal bekæmpes, hvis vi vil skabe lige og reelle muligheder for børn fra Lolland og børn fra Klampenborg. Det viser både den danske og den internationale forskning af fattigdom i opvæksten. Fortsætter vi i den nuværende fattigdomskurs, skaber vi allerede i dag fremtidens tabere. Det er ingen er tjent med.

Kronik bragt i Politiken d. 12. august 2018